

**ЖАС ЗЕРТТЕУШІЛЕРДІҢ ҒЫЛЫМИ ЕҢБЕКТЕРІ
НАУЧНЫЕ РАБОТЫ МОЛОДЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ**

ӘОЖ 376

Бекежанова, Р.К.

*педагогика ғылымдарының магистрі,
Ө. Сұлтангазин атындағы ҚМПУ,
Қостанай, Қазақстан*

**ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ
МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ**

Түйін

Мақалада инклюзивті білім беру жүйесінде жұмыс жасайтын мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің негізгі мәселелеріне, педагогтардың ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға құндылық-мағыналық қарым-қатынасына қысқаша шолу, ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғалармен жұмыс істейтін педагогтың кәсіби-тұлғалық дайындығының маңызды құрамдас бөліктеріне сипаттама беріледі, инклюзивті білім беруді іске асыратын мұғалімнің жеке тұлға құрылымының негізгі компоненттерінің (жалпы педагогикалық, кәсіби, жеке) мағынасы ашылады.

***Кілт сөздер:** білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балалар, кәсіби құзыреттілік, инклюзивті білім беру, мұғалім, кәсіби-құндылық бағдарлар.*

1 Кіріспе

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін дамытудың негізгі үрдістерінің бірі – ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғаларға инклюзивті білім беру болып табылады. Қазақстанда қарқынды дамып келе жатқан интеграция үдерістері отандық арнайы педагогиканың теориялық тәсілдер мен эксперименталды зерттеулердің әзірлемесін жетелегенімен, инклюзивті білім беруді іске асыратын мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі мәселелері тәжірибе жүзінде жетілдіруді талап етеді.

2 Материалдар мен әдістер

Педагогикалық мамандық «адам – адам» типті кәсіптерге жатады, оның негізгі мазмұны адамдармен қарым-қатынасты құрайды. Оның ерекшелігі – ол өзінің мәні бойынша гуманистік, шығармашылық және ұжымдық сипатқа ие. Тарихта педагогикалық мамандыққа екі функция бекітілді: әлеуметтік-мәдени жағдайдың нақты талаптарына оқушыларды бейімдеумен байланысты бейімделген және баланың жеке тұлғасы мен шығармашылық даралығын дамытумен байланысты гуманистік.

Инклюзивті білім беру педагогының кәсіби қызметі дәстүрлі педагогикалық қызмет шеңберінен шығады, сонымен қатар әлеуметтік-педагогикалық, оңалту, кеңестік-диагностикалық, психотерапиялық, түзету және басқа да қызмет түрлерімен тығыз қарым-қатынас жасайды, педагог бір мақсатқа бағытталған ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамға оның әлеуметтік бейімделуі мен арнайы білім беру құралдарымен интеграциялануы үшін көмек көрсетеді [1].

Инклюзивті білім беру мұғалімдерінің кәсіби қызметіне құндылық-мағыналық қарым-қатынасы – бұл индустриялық қоғам тұлғасының мәдени түрін, ақпараттық, яғни қазіргі заманғы тұлғаны қалыптастыруға бағытталған ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасау [2]. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеуге даярланатын мұғалім мынадай кәсіби-құндылықтық бағдарлардың жүйесін қабылдауы тиіс: адамның жеке басының құндылығын оның бұзылыстарының ауырлық дәрежесіне қарамастан мойындау; білім беру нәтижесін алуға ғана емес, жалпы дамуында ауыт-

қулары бар адамның жеке басын дамытуға бағытталу; өз жауапкершілігін мәдениет иесі және оның дамуында ауытқулары бар адамдар үшін транслятор ретінде ұғыну; үлкен рухани және энергетикалық шығындарды және т. б. талап ететін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен педагогикалық қызметтің шығармашылық мәнін түсіну [3].

3, 4 Нәтижелер мен талқылау

Инклюзивті білім беру процесі – бұл әр тараптың өз функциялары бар, мұғалімдер, денсаулық мүмкіндігі шектеулі оқушылардың және олардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарының белсенді өзара іс-қимылының екі жақты процесі. Оқушылардың танымдық қызметін ұйымдастыру мұғалімнің жеке тұлғасына байланысты.

Дәстүрлі түрде мұғалімдердің екі түрін бөліп көрсетуге болады: жаңашыл мұғалім және орындаушы мұғалім. Орындаушы-мұғалімнің негізгі қызметі – бұл «барлығын үлгерген, бәрін тапсырған» деген сезім қалыптасатын білім беру, оқушыға «мен айтқандай істе» деген сөздермен байланысты, өз айтқанын оқушыға бұлжытпай орындату. Бұл жағдайда мұғалім әр түрлі әдістемелік нұсқауларды адал орындайды, оған қалай жұмыс істеу керектігі туралы кеңестер жиі күтеді. Кейбіреулері шығармашылыққа ұмтылады. Орындаушы-мұғалім үшін авторитарлық қарым-қатынас стилі тән: оқушыны толықтай мұғалім қадағалайды. Әрдайым нұсқаулыққа сәйкес әрекет етеді, балаларға объект ретінде қарайды. Жаңашыл мұғалім әрдайым ізденісте болады, оқушылармен бірге қоршаған әлем мен шындықты таниды, әріптестерімен тығыз байланыста жұмыс істейді. Ол өз жұмысының және барлық оқу-тәрбие процесінің нәтижелерін зерделейді, талдайды. Жаңашыл мұғалім мен оқушыларда өзара рухани байыту жүзеге асырылады: жұмыс күнінен кейін оқушыда «Мен бүгін қаншалықты көп білдім» деген сезімді ұялату. Жаңашыл мұғалім үнемі жаңа жұмыс стилін іздеуде. Мұндай педагогтың қарым-қатынасының негізгі стилі – демократиялық, яғни мұғалім оқушының жанында ұстанымы. Жаңашыл мұғалім әрдайым педагогикалық жағдайға сай және педагогикалық талдау негізінде әрекет етеді. Сондай-ақ психологияны, ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістерін жақсы біледі, балаларға өз қызметінің субъектісі ретінде қарайды. Осылайша, жаңашыл мұғалім өзінің ғылыми негізделген бағдарламасы бар, зерттеуші мұғалім. Орындаушы мұғалім жұмысы дәстүрлі оқыту әдістемесіне бағытталған. Мектепте оқыту жүйесінде мұғалім-орындаушы және мұғалім-новаторлар да қажет, тек орындаушы ретінде болған мұғалім жаңашыл бола алады. Демек, инклюзивті білім беру мұғалімінің кәсіби-педагогикалық қызметіндегі өзгерістер білім берудің жаңа сапасына жетуде байқалады.

Функционалдық міндеттерді өзгерту инклюзивті білім беру мұғалімінің қажетті кәсіби рөлдерінің тізбесін анықтауға мүмкіндік береді: арнайы білім беру қажеттіліктері бойынша үйлестіруші (ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар), жобалау қызметінің үйлестірушісі, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қолжетімді интерактивті оқыту технологиялары бойынша үйлестіруші, жеке және әлеуметтік білім беру және денсаулық саласындағы білім беру бойынша үйлестіруші, әлеуметтік жұмыс бойынша үйлестіруші, кәсіби бағдарлау саласындағы үйлестіруші және осындай рөлдерді бөлудің басқа да артықшылықтары баршылық:

- арнайы және жалпы білім беру жүйесіндегі өзгермелі жағдайға тез әрекет ету мүмкіндігі;
- оқытудың тұрақты сипаты (педагогикалық ұжымды даярлау және қайта даярлау тікелей жұмыс орнында жүзеге асырылуы мүмкін);
- инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын мұғалімдердің ұжымдық жұмысын ұйымдастыру мүмкіндігі;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар және олардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарын оқыту тәжірибесін енгізу және тарату мүмкіндігі;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жеке ерекшеліктерін ескеру мүмкіндігі.

Педагогтардың инклюзивті құзыреттілігі арнайы кәсіби құзыреттілік деңгейіне жатады. Бұл оқушылардың әртүрлі білім беру қажеттіліктерін ескере отырып және ерекше білім

беру қажеттіліктері бар баланы білім беру ұйымының ортасына қосуды және оның дамуы мен өзін-өзі дамытуына жағдай жасауды қамтамасыз ете отырып, мұғалімдердің инклюзивті білім беру үдерісінде кәсіби функцияларды жүзеге асыру қабілетін негіздейтін интегративті жеке білім беру. Мұғалімнің инклюзивтік құзыреттілігінің құрылымына негізгі мазмұндық (мотивациялық, когнитивтік, рефлексивтік) және негізгі операциялық құзыреттіліктер кіреді, олар мұғалімнің инклюзивтік құзыреттілігінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады.

Мотивациялық құзыреттілік мүмкіндіктері шектеулі балаларды қалыпты дамып келе жатқан құрдастары ортасына қосу жағдайында педагогикалық қызметті жүзеге асыруға терең жеке қызығушылығымен, оң бағыттылығымен сипатталатын уәждер (әлеуметтік, танымдық, кәсіби, жеке даму және өзін-өзі реттеу, жеке әл-ауқаты және т.б.) жиынтығы. Мотивациялық құзыреттілік инклюзивті оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне барабар құндылықтар, қажеттіліктер, уәждер жиынтығы негізінде өз тұлғасын белгілі бір кәсіптік іс-әрекеттерді орындауға уәждемелеу қабілеті ретінде айқындалады. Бұл құзыреттілік үшін ең маңызды болып мұғалім тұлғасының бағыты табылады. Бұл, біріншіден, тұлғаның жалпы гуманистік бағыты, екіншіден, әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызметті жүзеге асыруға оң бағыт, денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларды сәтті әлеуметтендіру үшін инклюзивті білім берудің маңыздылығын түсіну, оның гуманистік әлеуетін терең ұғыну.

Когнитивтік құзыреттілік инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін қажетті білім жүйесі мен танымдық іс-әрекет тәжірибесі негізінде педагогикалық ойлау қабілеті, инклюзивті білім берудің теориялық және практикалық міндеттерін шешу үшін маңызды ақпаратты қабылдау, санада қайта өңдеу, жадыда сақтау және қажетті уақытта қайта еске түсіру қабілеті ретінде айқындалады. Осы негізгі құзыреттілік негізінде арнайы білім беру қызметі саласындағы инновациялық интеграциялық процестердің ғылыми кәсіптік-педагогикалық білімі; жеке тұлғаның даму негіздері; оқыту мен тәрбиелеудің педагогикалық және психологиялық негіздері; қалыпты жағдайдағы оқушылардың және дамуында әртүрлі бұзылыстары бар оқушылардың анатомиялық-физиологиялық, жас, психологиялық және жеке ерекшеліктері; тәрбиеленушілердің өзін-өзі дамыту процесін педагогикалық басқару негіздері; қоғам мен адамның дамуында бұзылулары бар өзара іс-қимылының негізгі заңдылықтары жатыр.

Мұғалімнің инклюзивтік құзыреттілігінің рефлексивті компоненті инклюзивті білім беруді дайындау және жүзеге асыру жағдайында қызмет рефлексиясына қабілеттілігінде көрінетін рефлексивті құзыреттілікті қамтиды.

Мұғалімнің инклюзивтік құзыреттілігінің операциялық компоненті педагогикалық үдерісте нақты кәсіби міндеттерді орындау қабілеті ретінде айқындалатын операциялық құзыреттіліктерді қамтиды және инклюзивті білім беруді табысты жүзеге асыру, туындайтын педагогикалық жағдайларды шешу, педагогикалық міндеттерді дербес және ұтқыр шешу, ізденіс-зерттеу қызметін жүзеге асыру үшін қажетті педагогикалық қызметтің игерілген тәсілдері мен тәжірибесін білдіреді. Мұғалімдердің инклюзивтік құзыреттілігін дамыту педагогикалық қызметті тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Педагогты инклюзивті білім беруді іске асыруға кәсіби даярлау процесінде оның денсаулығы мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби-жеке дайындығын ескеру қажет. Педагогтың денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істеуге кәсіби-тұлғалық дайындығы тұлғаның кәсіби-гуманистік бағытын, соның ішінде оның кәсіби-құндылық бағдарын, кәсіби-тұлғалық қасиеттері мен біліктерін қамтиды.

Тұлғаның кәсіби-гуманистік бағыты педагогтың кәсіби қызметінің гуманистік құндылығын, оған қанағаттануын, кәсіби шеберлікті меңгерудегі мақсаткерлігін, ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды тәрбиелеу мен оқытудың гуманистік мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізудегі тұлғаның белсенділігі мен пәрменділігін түсінуде көрінеді.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғалармен жұмыс істейтін педагогтың кәсіби-тұлғалық дайындығының маңызды құрамдас бөлігі – көмек көрсетуге дайындық. Адамның көмекке дайындығы тиісті жағдайларда дамиды. Көмек көрсетуге дайын болу – мейірімділік,

эмпатия, төзімділік, педагогикалық оптимизм, өзін-өзі бақылау мен өзін-өзі реттеудің жоғары деңгейі, тілектестік, бақылау қабілеті, бақылауды іске асыру қабілеті және педагогикалық жұмысты оңтайландыру үшін бала (ересектер) туралы ақпараттың ұлғайған көлемін пайдалану қабілеті бар интегралды жеке сапа; перцептивті іскерліктер (баланың ішкі әлеміне ену қабілеті, оқушының жеке басын және оның уақытша психикалық жағдайын түсінумен байланысты психологиялық бақылау); педагогикалық жұмыстың мәселелерін, міндеттерін шешуге шығармашылық көзқарас, креативтілігі және т.б.. Педагог осы қасиеттердің маңыздылығын түсінуі және оларды дамытуға ұмтылуы тиіс:

- қайырымдылық – гуманизмнің маңызды көріністерінің бірі. Қайырымдылық ұғымында рухани-эмоционалдық (өзінше біреудің дертін бастан кешіру) және нақты-практикалық (нақты көмекке келу) аспектілер біріктіріледі.

- эмпатия – ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істейтін педагогтың маңызды кәсіби сапасы, ол баланы түсінуді, оған деген сезімді, жағдайды оның көзімен көре білуді, оның көзқарастарын қолдауды көздейді. Эмпатия қабылдау феноменімен тығыз байланысты, мұнда айналасындағылар тарапынан ерекше білім беру қажеттілігі бар балаға жылы эмоционалды қарым-қатынас білдіреді.

- төзімділік – күйзеліске, белгісіздікке, жанжалдарға, мінез-құлықтық ауытқуларға, агрессивті мінез-құлыққа, нормалар мен шекаралардың бұзылуына төзімділікті қамтиды. Педагогтың кәсіби қызметінде тәрбиеленушілердің әдеттен тыс сыртқы келбетіне, олардың барабар емес мінез-құлқына, анық сөйлеуіне, кейде оның болмауына толерантты, тілектестік қарым-қатынас танытуға тура келеді. Сондықтан осындай педагог үшін төзімділіктің жоғары деңгейі оның қызметінің тиімділігін қамтамасыз ететін факторлардың бірі болып табылады.

- ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға қатысты педагогикалық оптимизм осындай баланың дамуына, оның әлеуетіне сенуге деген сенімділікті болжайды.

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс істейтін педагог өз қызметін реттеудің жоғары деңгейіне ие болуы, күйзеліс жағдайларында өзін бақылауы, жағдайдың өзгеруіне тез және сенімді әрекет етуі және шешім қабылдауы тиіс. Ол өз арсеналында жағымсыз эмоцияларды жеңе білуге мүмкіндік беретін, релаксация дағдысы, өзін меңгеру қабілеті, қиын, күтпеген жағдайларда бейімделу қабілеті болуы қажет. Педагогтың балалар арасындағы өзін-өзі ұстауы, эмоционалды тұрақтылығы, балалар мен педагог арасындағы қарым-қатынастардағы даулы жағдайларды ескертуге мүмкіндік береді, бұл оқу-тәрбие процесін дұрыс ұйымдастыру үшін ерекше маңызға ие, мұнда денсаулық мүмкіндіктері шектеулі баланың жүйке жүйесіне жүктеме түсірмеуге және оны артық ойдан, шаршаудан қорғауға ерекше орын беріледі.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен педагогикалық қызметті жүзеге асыратын педагогқа олардың сыпайылық пен әдептілік танытуы, оның ішінде қызметтік ақпараттың құпиялылығын және тәрбиеленушінің жеке құпияларын сақтай білу (яғни, деонтологиялық менталитет) маңызды талап болып табылады.

Педагог ерекше білім беру қажеттілігі бар баланы оқыту мен тәрбиелеудің таңдалған мақсаттары, міндеттері, мазмұны, әдістері үшін жауап береді, өйткені бастапқыда мұндай бала қалыпты дамып келе жатқан құрдастарына қарағанда педагогикалық көмекке тәуелді болып табылады.

Осылайша, педагогтың ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге кәсіби-тұлғалық дайындығы тұлғалық ресурстарға негізделген тұтас сапа кешенінің қалыптасуын болжайды.

5 Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, инклюзивті білім беруді іске асыратын мұғалім тұлғасының негізгі құрауыштары болып табылады:

1. Тұлғаның жалпы педагогикалық қасиеттері: жеке тұлғаны қалыптастыру процесінде тұлғаның тұқым қуалаушылығының, ортасының, тәрбиесінің және өзіндік белсенділігінің рөліне ғылыми-педагогикалық көзқарасқа адалдық; ерекше білім беру қажеттіліктері бар ба-

ланың жеке тұлғасының даму себептері мен қозғаушы күштерін түсіну; жеке тұлғаның жағдайы мен кәсіби бағыттылығы; мұғалім тұлғасының әлеуметтік және кәсіби маңызы бар қасиеттері (азаматтылық, гуманизм, оптимизм, өзіне және балаларға талап қоя білу және т.б.);

2. Кәсіби қасиеттері: мамандық бойынша теориялық және әдістемелік дайындық; дефектология саласындағы психологиялық-педагогикалық, теориялық және практикалық дайындық; дамыған педагогикалық ерекшеліктер:

- перцептивті (ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың ішкі әлеміне ену, оның психикасының қозғалысын сезіну, әр баланың психологиялық жағдайын көру қабілеті);

- коммуникативтік (ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен дұрыс қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді);

- конструктивтік (оқу-тәрбие процесінің барысын, дамуын және нәтижесін болжай алу қабілеті);

- суггестивті («еркін сөздің» көмегімен қажетті нәтижеге жету қабілеті);

- эмоционалдық тұрақтылық (өзінің психикалық жағдайын, сезімдерін, мінез-құлқын басқару қабілеті);

- дидактикалық (теориялық және практикалық материалды анық, нақты, қолжетімді, қызықты баяндай білу, ой белсенділігін туғызу, оқу-тәрбие үдерісіне жаңашылдық енгізу);

- ұйымдастырушылық (оқушыларды ұйымдастыру, әр түрлі қызмет түрлеріне тарту, ұжым құру, өз қызметін ұйымдастыру қабілеті (нақтылық, жинақылық, тәртіптілік));

- ғылыми-танымдық немесе академиялық (тиісті ғылым саласындағы ақпаратты, білімді меңгеру қабілеті);

- креативті (шығармашылыққа қабілеттілік).

3. Жеке (педагогикалық) қасиеттер: психикалық процестердің педагогикалық бағыттылығы, педагогикалық ойлау мен есте сақтауды дамыту, эмоциялық жауап беру (эмпатия), рефлексия және т. б..

Инклюзивті білім беру педагогының жеке тұлға құрылымының аталған компоненттері мұғалімнің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмысқа кәсіби-тұлғалық дайындығын дамытуға ықпалын тигізетіні сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі

1 Логинова Е.Т. Специальное (коррекционное) образовательное учреждение как ресурсный центр для оказания консультативной поддержки // Вестник Череповецкого государственного университета. – 2015. – №1 (62). – Б. 104–107.

2 Поникарова В.Н., Денисова О.А., Жаркова Е.А. Особенности формирования профессионально значимых качеств педагогов инклюзивного образования // International scientific-practical conference of pedagogues and psychologists «SCIENTIFIC GENESIS» European Association of pedagogues and psychologists «Science». – 2014. – Б. 59–65.

3 Яковлева И.М. Профессионально-личностная готовность педагога к работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья // Вестник Московского государственного областного педагогического университета. Сер.: «Педагогика». – 2009. – №6. – Б. 140–144.

Материал баспаға түсті: 15.01.2020

БЕГЕЖАНОВА, Р.К.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье дается краткий обзор основных проблем профессиональной компетентности учителей, работающих в системе инклюзивного образования, ценностно-смыслового отношения педагогов к детям с особыми образовательными потребностями, описание важнейших компонентов профессионально-личностной подготовки педагога, работающего с лицами с особыми образовательными потребностями, раскрывается значение основных компонентов (общепедагогическое, профессиональное, личностное) структуры личности учителя, реализующего инклюзивное образование.

Ключевые слова: *дети с особыми образовательными потребностями, профессиональная компетентность, инклюзивное образование, учитель, профессионально-ценностные ориентиры.*

BEGEZHANOVA, R.K.

PROFESSIONAL COMPETENCE OF A TEACHER IN THE SYSTEM OF INCLUSIVE EDUCATION

The article gives a brief overview of the main issues of professional competence of teachers in inclusive education, value-sense attitude of teachers towards children with special educational needs, a description of the major components of professional and personal preparation of the teacher, working with individuals with special educational needs, reveals the importance of main components (general pedagogical, professional, personal) of the personality structure of teachers implementing inclusive education.

Key words: children with special educational needs, professional competence, inclusive education, teacher, professional values.

ӘОЖ 796

Қалмағанбетова, Ж.Н.

«5B011200 – Химия» білім беру
бағдарламасының 2 курс студенті
Аканов, Ш.К.

дене шынықтыру дайындығының оқу тәрбие
орталығының аға оқытушысы,
Ө. Сұлтангазин атындағы ҚМПУ,
Қостанай, Қазақстан

СПОРТТЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕГІ МОТИВАЦИЯНЫҢ КӨРІНІСІ ЖӘНЕ ОНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Түйін

Мотивация – бұл күш салу қарқындылығын және қызметтің бағытын бақылаудың күрделі процесі, сондай-ақ ол психологиялық процесс ретінде адам өмірінде маңызды және спорт саласындағы мотивацияның әсерін жан-жақты зерттейді. Жоғары нәтижелер мен жеңістерге қол жеткізу үшін жаттығу процесі кезінде мотивацияны қалыптастыру маңызды. Ол үшін мотивацияның спортшылардың бойына бекітілуіне ықпал ететін басым себептер мен факторларды анықтау қажет.

Мақалада белгілі бір белсенділікке итермелейтін және нәтижесінде мотивацияның психологиялық қажеттілігін қанағаттандыруға әкелетін мотивациялық механизмдер қарастырылған. Спорттық іс-әрекеттегі мотивацияны дамытатын сыртқы және ішкі факторларды талдау ұсынылған.

Кілт сөздер: дене шынықтыру, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі жетілдіру; мотивтер; спорт; салауатты өмір салты; тұлға.

1 Кіріспе

Әрбір адам өмір бойы өзін-өзі жеке тұлға ретінде дамытады, осы процессте өз бетімен жұмыс істеу үлкен орын алады. Дене тәрбиесі мен білім беру өздігінен ұзақ мерзімді оң нәтижелер бере алмайды. Сондықтан адамның өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі жетілдіру үшін тілек білдіруі маңызды. Жеке тұлғаны қалыптастыру процесінде субъекті орындайтын қызмет пен мотивацияның өзара байланысы жүреді. Мотивацияның дамуы арқасында қызметті сапалы меңгеруді арттыру жүзеге асырылады. Тұлғаның қалыптасуы белгілі бір орындалатын қызметпен байланысты, онда қозғаушы фактор мотивация болып табылады. Яғни, мотивация жеке тұлғаның өз-өзімен жұмыс жасаудағы дамуының динамикалық кезеңі ретінде ұсынылады.

2 Материалдар мен әдістер

Жас ұрпақты дене тәрбиесіне баулудың салауатты өмір салтын қалыптастырудағы маңызы зор. Дене шынықтырумен шұғылданудың ұйымдасқан түрлерін кең дамытумен және